

Литература

1. Государственная программа развития туризма в Республике Казахстан на 2007—2011 годы. — Астана, 2006.
  2. Ердавлетов С.Р. География туризма. — Алматы, 2010.
  3. *Мироненко Н. С., Твердохлебов И. Т.* Рекреационная география. — М.: Изд-во МГУ, 1981.
  4. *Николаенко Д. В.* Рекреационная география. — М.: Владос, 2001.
  5. Постановление Правительства РК от 24 сентября 2008 года № 881 «О долгосрочной концепции экономического позиционирования города Алматы и Алматинской области до 2015 года».
  6. Семь чудес Казахстана. Алматы: Таймас, 2006.
- Стаття подана до редакції 07.10.2011

УДК 330.322.014:332.122

В. Ф. Савченко, д-р екон. наук,
проф. кафедри економічної теорії,
К. В. Мартиненко, студ.,

ДВНЗ «Чернігівський державний інститут економіки і управління»

АСИМЕТРИЯ ИНОЗЕМНОГО ИНВЕСТИВАННЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ СТІЙКІСТЬ РЕГІОНІВ

АННОТАЦІЯ. У статті висвітлено особливості здійснення іноземного інвестування в регіони країни. Визначено причини диспропорцій в регіональному розміщенні зарубіжних інвестицій. Запропоновано пріоритетні напрями державного регулювання розвитку регіонального інвестування.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: державна інвестиційна політика, іноземні інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, капітал, регіон.

АННОТАЦИЯ. В статье освещены особенности осуществления иностранного инвестирования в регионы страны. Определены причины диспропорций в региональном размещении зарубежных инвестиций. Предложены приоритетные направления государственного регулирования развития регионального инвестирования.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: государственная инвестиционная политика, иностранные инвестиции, инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность, капитал, регион.

ANNOTATION: The features of foreign investment to the regions of the country are highlight; the reasons for disparities in the regional allocation foreign investments are identified in the article. Priority directions of state regulation for regional investment are proposal.

KEY WORDS: capital, foreign investments, investment climate, investment attraction, region, state investment policy.

Постановка проблеми. Для України як держави з нестабільною ринковою економікою питання залучення прямих іноземних інвестицій необхідно розглядати у контексті структурних змін та економічного зростання. Частка загальних інвестицій у вітчизняну економіку складає близько 16 % ВВП країни в той час, як світовий досвід вказує, що цей показник для країн з перехідною економікою та тих, що розвиваються, має бути на рівні 25—30 % ВВП. Власних грошових ресурсів для здійснення інвестицій в достатніх обсягах на сьогоднішній день Україна не має, а тому постає питання про залучення іноземного капіталу в її економіку та економіку окремих регіонів, які найбільше потребують вливань фінансових ресурсів. Варто зазначити, що регіональна складова поліпшення інвестиційного клімату держави практично виключена із системи формування ефективної економічної політики. Це призводить до виникнення серйозних диспропорцій в обсягах залучення ПІІ у регіональному розрізі, що, в свою чергу, порушує структурний баланс галузевого розвитку окремих територій, гальмує суспільно-економічні перетворення в регіонах. Подальше збереження такої ситуації породжує ряд проблем, серед яких можна виділити диспропорцію розвитку регіонів, а також численні перешкоди на шляху до європейської інтеграції нашої держави.

Аналіз останніх публікацій. Методологічною основою в даному дослідженні є роботи зарубіжних учених-економістів Т. Веблена, А. Ерхарда, Дж. Кейнса, В. Ойкена, В. Парето, І. Фішера, Ф. Хайека, Д. Хікса. Саме вони розглядали широке коло питань, пов'язаних з аналізом державної інвестиційної політики, економічним стимулюванням інвестицій. Окрім цього, велика увага приділяється активізації інвестиційних процесів в Україні, особливо на регіональному рівні, у працях В. Борщевського, В. Будкіна, І. Дихнича, Н. Іларіонової, І. Олександренка, І. Польової, О. Сосновської, В. Цехановіча.

Постановка завдання. Метою дослідження є об'єктивна оцінка ролі ПІІ в економічному розвитку країни та регіональних господарських підсистем за умов глобалізації світового господарства, а також установлення певних рекомендації щодо формування ефективної регіональної економічної політики та створення сприятливого інвестиційного клімату для іноземних інвесторів.

Виклад основного матеріалу. Протягом усього періоду розвитку Україна відчуває значні труднощі, що стосуються залучення прямих іноземних інвестицій у національну економіку. Станом на 1 січня 2011 року обсяг прямих іноземних інвестицій на одного громадянина становить приблизно 973 дол. Варто зазна-

чити, що аналогічний показник за 1996 рік складав 17,5 дол. Не дивлячись на значне зростання, він все ще дуже низький порівняно із показниками більшості країн із перехідною економікою включно з країнами Східної Європи та СНД. Справи з іноземним інвестуванням гірші, ніж в Україні, тільки в таких країнах, як Албанія, Білорусь, Киргизстан, Молдова, Таджикистан та Узбекистан.

Регіональні особливості інвестиційної діяльності, в тому числі іноземної, в період становлення ринкової економіки формувалися під впливом потенціалу розвитку території та інтенсивності просування реформ, що історично склалися і формувалися в подальшому. В основі багатовимірної класифікації регіонів щодо інвестицій лежить система наступних показників: ВРП, об'єм промислової продукції, об'єм сільськогосподарської продукції, об'єм основних фондів, інвестиції в основний капітал, іноземні інвестиції, об'єм роздрібного товарообороту, грошові доходи населення, безробіття, частка надходжень податків і зборів у бюджетну систему.

Згідно з цими показниками, український учений-економіст В. Цехановіч стверджує, що порівняльний аналіз загальноекономічних індикаторів регіонального розвитку вказує на те, що характер спаду інвестиційної діяльності, включаючи іноземну, знаходиться у визначальній залежності від структури господарства і динаміки фінансових результатів діяльності. Він виділяє 4 групи регіонів за інвестиційною привабливістю. Розглянемо їх більш детально.

Перша група включає в себе Донецьку, Дніпропетровську, Запорізьку, Київську, Харківську області та АР Крим. Вони є найпріоритетнішими регіонами, в які надходить близько 80 % іноземних інвестицій. Ця група областей характеризується найвищим економічним потенціалом у країні, розвиненою інфраструктурою та наявністю кваліфікованих кадрів. Пріоритетними напрямками інвестування є промислове виробництво всіх підгалузей, транспортна інфраструктура, житлове будівництво, харчування, побутове обслуговування та банківський бізнес.

До наступної групи відносять області досить високої інвестиційної привабливості. Вона включає Львівську, Луганську, Одеську і Полтавську області. Ці регіони мають досить високий рівень економічного розвитку, комерційної інфраструктури та забезпеченості кваліфікованими кадрами, характеризуються сприятливим інвестиційним кліматом та високим рівнем споживання товарів і послуг. Інвестиції здійснюються за тими ж напрямками,

що і в попередній групі, але в менших обсягах. У деяких регіонах ефективно здійснюються інвестиції у виробництво та переробку сільгосппродукції.

Третя група являє собою регіони середньої інвестиційної привабливості і включає в себе Вінницьку, Житомирську, Закарпатську, Миколаївську, Сумську та Черкаську області. Характеризується значно нижчим економічним потенціалом порівняно з вищенаведеними групами. Області мають недостатній розвиток інвестиційної і комерційної інфраструктури. Пріоритетними напрямками інвестування є переважно аграрний сектор та житлове будівництво.

Остання група об'єднує регіони низької інвестиційної привабливості: Волинську, Рівненську, Івано-Франківську, Тернопільську, Хмельницьку, Чернівецьку, Кіровоградську, Херсонську, Чернігівську області. В цих областях недостатньо розвинене як промислове, так і сільськогосподарське виробництво. Інвестиційна активність регіонів обмежена у зв'язку з несприятливим інвестиційним кліматом. Інвестування можливе лише в особливо ефективні й економічно обґрунтовані проекти.

Своєрідність регіональних інвестиційних проблем України пов'язана з формуванням нового економічного простору і принципово нової моделі економічного розвитку. На самому початку незалежності проявилися основні галузеві та регіональні особливості надходження ПІІ до української економіки, які із певними змінами збереглися до цього часу [2, с. 44]. Насамперед це стосувалося переважання іноземних вкладень до вузького кола сфер господарської діяльності, які не є пріоритетними з точки зору інтенсифікації розвитку внутрішнього та зовнішньоекономічного потенціалу країни (виробництво кондитерських виробів, напоїв і тютюну, оптова торгівля і посередництво, операції з нерухомістю, послуги юридичним особам, фінансовий сектор тощо) при значно меншій увазі до інвестицій у машинобудування, металургію, електронну та хімічну промисловість.

Формуючи регіональні стратегії залучення інвестицій, необхідно значну увагу приділяти видовій структурі капіталу, що надходить в економіку. Сучасні регіональні та загальнодержавні програми орієнтовані лише на залучення прямих інвестицій, проте світовий досвід свідчить про важливість портфельного інвестування для раціонального розвитку окремих галузей економіки. Регіональна статистика в Україні взагалі не містить інформації про портфельне інвестування на регіональному рівні і вимагає вдосконалення в аспекті розширення статистичної бази не тільки

по прямих, а й по портфельних інвесторах. У програмних заходах доцільно посилити акцент на залученні інших видів інвестицій, окрім прямих, які будуть особливо корисними для регіональної економіки [4, с. 45].

Торкаючись мотиваційних аспектів іноземного інвестування з погляду його значення для сучасної української економіки, слід насамперед звернути увагу на те, що для досягнення стабільного економічного зростання і забезпечення високих показників господарського розвитку регіонів треба, щоб підприємства, які знаходяться на відповідній території, збільшували обсяги виробництва необхідної рентабельної продукції та надання послуг. Головний критерій їх ефективності — здатність виробляти якісний і доступний товар, збільшувати обсяг його реалізації, досягати зростання прибутків [5, с. 11].

Іноземні інвестиції є тим ресурсом, який у найближчій перспективі може найвагоміше сприяти підвищенню ефективності функціонування українських підприємств, а відтак, розвитку відповідних територій, поліпшенню соціального захисту громадян. Нагромадження капіталу у регіонах є основним засобом забезпечення інноваційного розвитку економіки. Розглянемо обсяги ІІІ в регіони (табл. 1).

Таблиця 1

ІІІ У РЕГІОНИ УКРАЇНИ, млн дол.

Роки	Обсяги інвестицій на			
	01.01.2010		01.01.2011	
Території	Усього	У % до загального підсумку	Усього	У % до загального підсумку
Україна	40053,0	100	44708,8	100
АРК	718,4	1,8	815,6	1,8
Вінницька	184,6	0,5	212,5	0,5
Волинська	332,4	0,8	344,1	0,8
Дніпропетровська	7054,1	17,6	7486,7	16,7
Донецька	1636,8	4,1	2061,5	4,6
Житомирська	238,1	0,6	246,8	0,6
Закарпатська	363,7	0,9	362,6	0,8
Запорізька	916,1	2,3	939,9	2,1

Закінчення табл. 1

Роки	Обсяги інвестицій на			
	01.01.2010		01.01.2011	
	Усього	У % до загального підсумку	Усього	У % до загального підсумку
Івано-Франківська	635,1	1,6	542,6	1,2
Київська	1525,5	3,8	1603,0	3,6
Кіровоградська	82,6	0,2	65,5	0,1
Луганська	637,1	1,6	630,8	1,4
Львівська	1198,6	3,0	1273,8	2,8
Миколаївська	162,7	0,4	181,2	0,4
Одеська	1042,0	2,6	1124,9	2,5
Полтавська	450,9	1,1	531,5	1,2
Рівненська	307,6	0,8	304,4	0,7
Сумська	243,5	0,6	657,6	1,5
Тернопільська	66,5	0,2	65,1	0,1
Харківська	2082,7	5,2	2705,4	6,1
Херсонська	197,4	0,5	202,8	0,5
Хмельницька	219,6	0,5	183,5	0,4
Черкаська	222,5	0,6	287,0	0,6
Чернівецька	61,8	0,2	62,3	0,1
Чернігівська	88,8	0,2	94,9	0,2
м. Київ	19225,1	48,0	21859,2	48,9
м. Севастополь	158,8	0,4	162,8	0,4

Складено і розраховано авторами за даними www.ukrstat.gov.ua.

Як видно з таблиці, відбувається деяке збільшення обсягів інвестицій у більшості регіонів. У регіональному вимірі домінуюче положення у залученні ПІІ займає адміністративна столиця держави — Київ, якому суттєво поступаються як високорозвинені індустриальні центри Донбасу та Придніпров'я, так і інші області, особливо розташовані на Заході України. Обсяг ПІІ в м. Київ станом на

початок 2011 р. дорівнював 21859,2 млн дол., що складає 48,9 % усіх інвестицій у країну за відповідний період. Варто зазначити, що для постсоціалістичних країн, як у Центральній та Східній Європі, так і в межах СНД, взагалі характерна «столична монополія» на отримання іноземного капіталу. Така надмірна концентрація припливу закордонних інвестицій до адміністративних центрів постсоціалістичних держав обумовлена кількома факторами. Для Чеської Республіки та країн Прибалтики — це висока частка іноземної участі в національних банках, які розташовані в основному у столицях держав. Унікальна особливість Угорщини — надвисокий рівень зосередження не лише банків, а й промислових підприємств у столичному регіоні, чим і пояснюється надходження до нього основної частки іноземного капіталу [3, с. 60].

Взагалі ж саме в столицях іноземним інвесторам простіше та надійніше вирішувати весь комплекс проблем, пов'язаних із капіталовкладеннями до не досить стабільних за економічними і правовими параметрами економік цих держав, а особливо це стосується України. Зазначені фактори вплинули на підвищену частку Києва в загальному обсязі припливу капіталу з-за кордону. До цього додається невисока привабливість більшості областей України для його вкладення внаслідок їх значного відставання у господарській та соціальній сферах від параметрів столиці.

Значні обсяги іноземних інвестицій були залучені у Дніпропетровську — 7486,7 млн дол. (16,7 %), Харківську — 2705,4 млн дол. (6,1 %), Донецьку — 2061,5 млн дол. (4,6 %), Київську — 1603,0 млн дол. (3,6 %) та Запорізьку — 939,9 млн дол. (2,3 %) області. Як уже зазначалось раніше, вони мають високу інвестиційну привабливість, а отже займають лідируючі позиції за обсягами залученого іноземного капіталу.

Отже, інвестиційні процеси, які відбуваються в нашій державі, мають характерні особливості, обумовлені специфікою історичного та економічного розвитку. Для того, щоб цей процес став більш ефективним, необхідно ліквідувати асиметричний розподіл іноземного капіталу на території України.

Насамперед варто виділити пріоритетні напрями державної політики, спрямовані на рівномірний розвиток регіонів, активізацію інвестиційних процесів на регіональному рівні. Серед них слід зазначити наступні:

— структурна перебудова економіки регіонів із значною концентрацією підприємств важкої промисловості та несприятливою екологічною ситуацією;

— фінансова мотивація органів місцевої влади щодо залучення іноземних інвестицій. Саме від уміння її працівників налагоджувати взаємодію з потенційними закордонними інвесторами, не допускати помилок чи виникнення конфліктних ситуацій залежить рівень мотивації останніх у вкладенні фінансових ресурсів у економіку того чи іншого регіону. Задля її ефективного включення в інвестиційний процес необхідно використовувати механізм фінансової мотивації щодо залучення іноземних інвестицій на основі передачі частини податкових надходжень від платежів, здійснених підприємцями регіону (включаючи іноземних інвесторів), із загальнодержавного до місцевих бюджетів. Наприклад, доцільно 100 % податку на доходи фізичних осіб залишати у місцевих бюджетах, а також 50 % податку на прибуток підприємств перераховувати у бюджети регіонального рівня;

— сприяння повнішій зайнятості населення в регіонах шляхом створення робочих місць у галузях, що розвиваються, та у споживчій сфері;

— ефективне використання рекреаційних ресурсів регіонів;

— необхідність розробки інноваційної стратегії соціально-економічного розвитку на тривалу перспективу (від 20 до 50 років). На основі цієї стратегії мають бути сформовані відповідні взаємоузгоджені стратегії соціально-економічного розвитку регіонів, районів та окремих міст. Пріоритетом для держави мають стати капітало- та наукомісткі галузі [2, с. 47];

— реалізація «Регіонально-пріоритетного сценарію», головною метою якого є формування ефективних регіональних систем залучення іноземних інвестицій, спрямованих на забезпечення економічних інтересів регіонів. У основі цього сценарію лежить принцип субсидіарності, притаманний державній політиці практично всіх країн ЄС, за яким регіональні економічні інтереси не можуть приноситись у жертву політичним інтересам центру. Тобто, враховуючи стратегічні регіональні пріоритети, уряд розробляє довготермінову стратегію економічного розвитку держави, а кожен регіон формує власні стратегії суспільно-економічного розвитку, включно до рівня міст і районів. Залучення іноземних інвестицій до регіонів відбувається винятково в контексті регіональних стратегій [5, с. 12].

Упровадження в життя «Регіонально-пріоритетного сценарію» буде мати значні позитивні наслідки для економіки України: посилення рівня економічної конкуренції щодо залучення іноземних інвестицій; зростання мотивації органів місцевої влади; сприяння європейській інтеграції держави. Водночас виникає потенційна загроза втрати урядом координуючої ролі у формуванні

інвестиційної політики держави. Проте саме цей напрямок державного регулювання є найбільш доцільним і перспективним для поживлення інвестиційних процесів у регіонах України.

Висновки. Формування цілісної стратегії залучення іноземних інвестицій на регіональному рівні є дієвим важелем не лише розвитку окремих територій, а й повноцінної реалізації економічного потенціалу держави загалом. Адекватне застосування відповідних інструментів роботи з потенційними іноземними інвесторами спроможне забезпечити зростання обсягів залучених інвестицій з-за кордону, а відтак і сприяти розв'язанню багатьох соціальних та господарських проблем, стимулювати повномасштабну інтеграцію держави у світове господарство на етапі глобалізації.

У подальшому наукові дослідження з цієї тематики можуть охопити не лише сферу формування концептуальних засад регіональної економічної політики в напрямі залучення іноземних інвестицій, як передумови її адаптації до особливостей міжнародного поділу праці, а й торкатися конкретних питань створення інвестиційних карт регіонів, механізмів презентаційної роботи місцевої влади з інвесторами, нових інструментів стимулювання інвестиційних надходжень з-за кордону. Окремим напрямом може стати поглиблення досліджень щодо сучасних форм міжнародної інвестиційно-виробничої кооперації як у промисловому секторі, так і у сфері послуг, яка на етапі глобалізації та становлення постіндустріального суспільства починає відігравати дедалі більшу роль у формуванні контурів світової економіки XXI ст.

Література

1. Офіційний сайт державного комітету статистики України // www.ukrstat.gov.ua [Електронний ресурс].
2. *Борщевський В. В.* Формування регіональної системи залучення іноземних інвестицій / В. В. Борщевський, І. М. Польова // *Регіональна економіка*. — 2006. — № 4. — С. 41—48.
3. *Будкін, В. С.* Основні етапи та регіональні особливості залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України / В. С. Будкін // *Регіональна економіка*. — 2005. — №2. — С. 59—67.
4. *Бутко, М. П.* Вплив прямих іноземних інвестицій на розвиток прикордонних регіонів / М. П. Бутко, О. О. Сосновська // *Інвестиції: практика та досвід*. — 2010. — №2. — С. 8—11.
5. *Цехановіч, В. Б.* Іноземні інвестиції як чинник перспективного розвитку регіонів / В. Б. Цехановіч // *Інвестиції: практика та досвід*. — 2009. — №10. — С. 9—12.

Стаття подана до редакції 18.10.2011